

## Isä tuo rahat kotiin ja äiti tuhlaa ne — retki suomalaisen talouspolitiikan retoriikkaan<sup>1</sup>

TUOVI ALLÉN, VISA HEINONEN JA MIKA PANTZAR

Arvioimme tässä kirjoituksessa suomalaisesta talouspolitiikasta käytyä keskustelua retoriikan näkökulmasta: kiinnitämme erityisesti huomiota talouspolitiikan dualistiseen ajatteluun ja metaforiin. Tavoitteenamme on osoittaa, että yhtä lailla kuin talouspolitiikan kieli ja sen sisältämät symboliset mallit kuvaavat »todellisuutta», ne samalla myös luovat ja uusintavat tätä »todellisuutta» sekä oikeuttavat olemassaolevia vallan käytön rakenteita. Samalla arvioimme ja kritikoimme sitä talousretoriikkaa, jolla suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ollaan purkamassa.

Väitämme, että talouden kriisi on puhdas veruke muuttaa yhteiskunnan painopistettä feminiinisestä huolenpidosta kohti maskuliinista tavaratuotantoa. On tärkeä huomata, että tällä painopisteen muutoksella on selkeä yhtymäkohta maskuliinisen ideologian vahvistumiseen politiikan teossa. Usein niin sanottu tutkimustietokin valjastetaan näiden poliittisten päämäärien saavuttamiseen.

Lähtökohtanamme talouspolitiikan retoriikan tarkasteluun ovat seuraavat väitteet:

1) Taloustiede tarjoaa äärimmäisen vähän empiirisesti perusteltuja rakennuspalikoita taloudenpidon ohjenuoraksi. Samalla taloustiede kuitenkin tarjoaa intuitiivisesti vetoavan tulkin-takehikon, joka yhä selvemmin muuttaa todel-

lisuutta kaltaiseksi. Mistä tulee tämä intuitiivinen voima?

2) Tieto taloudesta ja sen toiminnasta on yhteiskunnallisten käytäntöjen sekä satunnaisesti valittujen konventioiden tulosta. Näin ollen tiedon ja ei-tiedon välille ei voida vetää ankaraa rajaa.

3) Erilaiset kollektiivisesti jaetut ja uusintettavat tarinat, sadut, vitsit, myytit sekä metaforat vaikuttavat oleellisesti talouspoliittisen tiedon muovautumiseen, merkitysten muodostumiseen, tiedon legitimoitumiseen ja käyttöön sekä tiedon sisäiseen rakenteeseen.

4) Suomalainen talouspoliittinen keskustelu on dualistista, kaavoihin kangistunutta »liturgiaa», joka perustuu muun muassa raamatullisiin sekä keskiaikaisiin, tuottavan ja tuottamattoman työn erotteluihin sekä patriarkaalisen sukupuolijärjestyksen legitimointiin.

5) Kriisiaikoina kieli taipuu kahteen lähes vastakkaiseen suuntaan. Yhtäältä suuri hämmennys nostaa esiin äärimmäisen yksinkertaisia kuvia taloudellisesta todellisuudesta: kilpailukyky, kulutusjuhla, julkisen sektorin pöhöttyneisyys. Mitä vaikeammin hahmotettavaksi maailma muuttuu, sitä yksinkertaisempia tulintoja siitä talouspoliittisessa keskustelussa esitetään. Toisaalta vaikeina aikoina kielen täytyy olla tarpeeksi joustavaa ja käsitteiden riittävän epämääräisiä<sup>2</sup>, jotta visio yhteisestä vas-

<sup>1</sup> Kirjoitus perustuu »Talous ja kieli» -seminaarissa 24. 4. 1992, Helsingin kaupparokkeakoulussa pidettyyn esitelmään, joka tekstinäytteineen julkaistaan Helsingin kaupparokkeakoulun sarjassa.

<sup>2</sup> Esimerkiksi ikävät asiat voidaan talouspolitiikassa sanoa epämääräisen positiivisesti. Julkisten menojen ja sosiaaliturvan leikkaaminen onkin »val-

tustajasta ja samassa veneessä olemisesta vahvistuisi.

Talouspoliittisen keskustelun uudelleen suuntaaminen ja palautaminen lähemmäksi ilmiöiden tasoa, toiminnallisesti käyttökelpoisemmaksi, edellyttäisi mielestämme ainakin seuraavaa:

1) Keskustelua dominoivien jäsentelyjen ja käsitteiden paljastamista sekä kyseenalaistamista.

2) Ristiriitaisten tulkintakehikkojen esiin nostamista.

3) Itseään korjaavan, kriittisen keskustelun luomista, jossa voidaan edetä vaihtoehtoisia tulkintoja kartoittaen. Tämä edellyttää keskustelukumppaneiden huomioon ottamista, omien virheiden tunnustamista ja niistä oppimista.

4) Vahvojen arvojen ja eettisen konsensuksen tavoittelemista.

Vaikka hilpeä 1980-luku tekikin moraalista lähes kirosanan, eivät ihmisyhteisöt kuitenkaan tule toimeen ilman moraalista kittiä. Toimiva talousjärjestelmä edellyttää aina moraalikoodia ja politiikka on läsnä taloudessa haluttiin sitä tai ei. Olennainen kysymys kuuluukin, minkälaista moraalialia ja millaisia arvoja nykyisin omaksuttu talouspolitiikka edustaa? Miten talouspoliittisen retoriikan kätkeyt arvot paljastuvat? Millä arvoilla ja auktoriteetilla nykyiset talouspolitiikan tekijät muovaavat suomalaisen tulevaisuutta?

## 1. Myyttejä vai tietoa todellisuudesta?

Talouden ilmiöistä voidaan esittää lukuisia erilaisia ja yhtä »oikeita tulkintoja». Suomalaisen talouspolitiikan tekijöiden yksituumaisuus nykyisten talousongelmien edessä on kuitenkin oireellista. Jos kaikki ovat yksimielisiä valitun politiikan oikeellisuudesta, miksi mikään muuttuisi?

Talouspolitiikan kielen rakenne ja merkitysyhteydet liittyvät suurelta osin ilmiömaailman, reaalityalouden, ulkopuolisiin asioihin. Talouspoliittisten tulkintamallien alkuperää voidaan

tion talouden tasapainottamista ja tervehdyttämistä». Palkkojen alentaminen taas on »työmarkkinoiden toiminnan saattamista kestäväälle pohjalle».

yhtä hyvin jäljittää merenkulusta, fysiologias-ta, teologiasta ja sodankäynnistä kuin avioelämästäkin. Retoriikan taustalla ovat yhtä lailla myyttiset vastakkainasettelut kuin aito viittausuhde »todellisuuteen». Haluamme tässä kirjoituksessa vain tuoda esille, että toisinkin voisi ajatella — ja olla yhtä oikeassa kuin muutkin.

Talouspolitiikan kieli luo todellisuutta. Samalla talouspolitiikan kieli näyttää tekevän joistain mahdollisista tulevaisuuksista välttämättömpiä kuin toisista. Kuitenkin ihmiset vaikuttavat valinnoillaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen. »Välttämättömyyksille» on siis aina olemassa vaihtoehto.

Yhtä lailla kuin talouspoliittinen tieto heijastaa todellisuuden pintaa, yhtä lailla konventiot ja myyttiset vastakkainasettelut muokkaavat tietoaamme tästä todellisuudesta. Vastakohtaisten dualismien esiin tuominen onkin ominaista primitiiviselle ajattelulle — niin myös suomalaisen talouspolitiikan retoriikalle. Vanhassa Testamentissa Jumala, Valkeuden ruhtinas, ja Paholainen, Pimeyden ruhtinas, taistelivat ihmisten sieluista. Kiinalaisen viisauden mukaan olemassaoloa hallitsee kaksi vastakkaista, kosmista voimaa. Länsimaisen tieteen filosofia on asettanut vastakkain järjen ja tunteen, sodan ja rakkauden, miehen ja naisen. Suomalaista talouspoliittista retoriikkaa hallitsee tuottavan ja tuottamattoman työn vastakkainasettelu.

Talouspoliittinen kielimme on joiltain osin pysähtynyt primitiivisen, dualistisen yksinkertaistamisen asteelle: se sisältää runsaasti vastakohta-ajatteluun yllyttäviä aineksia. Tällainen mustavalkoisuus talouspoliittisessa keskustelussa perustuu ajatukseen, että talouden toiminnalliset osat ovat irtautuneet toisistaan niin, että ne eivät ole toistensa välttämättömiä edellytyksiä. Ikäänkuin talous olisi legolinna, josta mitä tahansa voidaan poistaa kokonaisuuden sen enempää kärsimättä.

Tuottavan ja tuottamattoman työn erottelun varassa erilaiset vallanmiehet todistelevatkin — julkisuuskoneiston avittamina — että keskuudessamme on salaperäinen vitaalinen elämänvoima — teollisuus — jonka varassa kaikki hyvinvointimme lopulta lepää. Tämän vuoksi teollisuuden »tarpeet» tulee priorisoida yh-

teiskuntapolitiikassa. Tällainen ajattelutapa on uponnut laajalle koko yhteiskuntaan, eivätkä edes niin sanotut »toisinajattelijat» rohkene tätä myyttiä kyseenalaistaa.

Retorinen päättelyketju eteneekin yksisuuntaisesti teollisuuden hyvinvoinnista ihmisten hyvinvointiin, vaikka yhtä perustellusti — ja jopa perustellummin — asetelman voisi kääntää päinvastoin. Sillä, että hyvinvointiyhteiskunta tarvitsee vahvaa teollista pohjaa, ei vielä voida legitimoida hyvinvointivaltion purkua. Teollinen järjestelmä ja hyvinvointivaltio ovat ensi sijassa toisiaan täydentäviä, vasta toissijaisesta keskenään kilpailevia. Taloustieteilijät ovat usein nähneet yhteiskunnan mekanismina — tai ainakin sellaisen käsityksen saa heidän kirjoituksistaan. Yhteiskunta ja talous olisi pikemminkin nähtävä organismina, jossa keskinäisessä vuorovaikutuksessa olevat osat muodostavat kokonaisuuden.

Talouspoliittisen argumentoinnin perusrakenteet, ongelmien tunnistaminen ja niiden ratkaisuehdotukset ovat säilyneet hyvin vakaina suomalaisessa talouspoliittisessa keskustelussa jo vuosisadan ajan — täysin riippumatta reaaliaimailmassa tapahtuneista muutoksista. Mistä johtuu tällainen pysyvyys? Läytyykö talouspolitiikan retorikan taustalta jokin ongelmien hahmotusta ohjaava myyttinen rakenne, metatarina? Esimerkiksi 1950- ja 1960-lukujen vaihteen EFTA-keskustelussa saarnattiin integraatioon osallistumisen välttämättömyyttä sekä

taloudellisen kasvun ja sopeutumisen edistämistä hyvin samanlaisin äänenpainoin kuin 1980- ja 1990-lukujen vaihteen EY-keskustelussa. Miksi vaihtoehtoisia strategioita tai edes perusteluita valituille strategioille ei esitetä?

## 2. Synnintunnosta sovitukseseen

Väitämme, että talouspolitiikan ongelmien tunnistamisen taustalla oleva metakertomus voidaan jäljittää paratiisiin ja syntisen arjen vastakkainasetteluun. *Janne Kivivuori (1992)* on kirjassaan »Psykokulttuuri» puolustanut näkemystä, jonka mukaan yhteiskunnallisia muutoksia ja ihmisten asemaa tulkitaan yhä vuosisataisten, vakiintuneiden myyttien, metatarinoiden perusteella.

Yhtenä lähtökohtana Kivivuoren tulkinnoissa on vanhatestamentillinen metakertomus paratiisista karkottamisesta. Kivivuoren mukaan paratiisiin onnentilaa vastaa modernissa psykokulttuurissa ihmisen luonnollinen spontaanisuus. Käyttäytymistämme ohjaavien kulttuurinormien synnyn myötä ihmisestä on tullut ahdistunut, mikä vastaa paratiisista karkottamisen tuottamaa synnintuntoa. Psykokulttuurin asiantuntijat — erilaiset terapeutit ja radion yölinjat — tarjoavat silloin ratkaisuksi ihmisen itsensä toteuttamista, samalla tavoin kuin uskonto tarjoaa uskoa sovituksena. Näin ihminen voi lopultakin saavuttaa henkisen tasapainon,

Kuvio 1. *Modernien metatarinoiden myyttiset perusteet (markkinataloustarina sijoittuu Kivivuoren esittämien metakertomusten rinnalle).*

A: Vanhatestamentillinen	B: Prometheusmyytti	C. Psykokulttuurin	D: Markkinataloustarina
paratiisin onnentilan puusta syöminen lankeemus	kulta-aika Prometheus varastaa tuleen ihmisille	luonto (spontaanisuus) kulttuuri (normi)	markkinat säätelevät
karkotus paratiisista ja synnintunto	Prometheus tuomitaan ikuisen tuskaan	ahdistus, stressi	jäykkyys byrokraatia skleroosi
usko sovituksena	toivo (Pandoran lipas)	itsensä toteuttaminen	deregulaatio privatisointi
ylösousemus ja ikuinen elämä		henkinen tasapaino	vapaakilpailu

Lähde: Kivivuori J. (1992) Psykokulttuuri, Hanki ja Jää, Helsinki

uskonnollisessa vakaumuksessaan iankaikkisen elämän. Tarjoaisiko tämä myyttianalyysi tavan jäsentää »ihmisen ongelmaa» myös talouspolitiikan retoriikassa?

Yleismaailmallisissa metatarinoissa, kuten Prometheus-myytissä tai Vanhan Testamentin Paratiisista karkoitus -tarinassa, näyttäisi olevan selvä yhtymäkohta suomalaisen talouspoliittisen keskustelun dualistiseen rakenteeseen. Aidon luonnon sijasta taloustieteilijät ja -poliitikot puhuvat kilpailusta ja toimivista markkinoista. Ahdistavan kulttuurin sijasta he puhuvat sää(n)telystä tai säännöstelystä. Oletta-kaamme, että alkukapitalismissa markkinat todella esiintyivät aidossa häiriintymättömässä muodossaan (eli Paratiisina, spontaanina luonnonjärjestyksenä). Silloin markkinoiden säätely (esim. hyvinvointivaltio) on tuonut mukanaan jähkkyyttä ja byrokraatiaa (eli ahdistusta, synnintuntoa), mikä estää markkinavoimien tehokkaan toiminnan. Tällaisen metatarinan ratkaisuna talousviisaat tarjoavat säätelyn purkamista, yksityistämistä ja tulosjohtamista — eli markkinoiden »itsensä toteuttamista», paluuta »luonnonjärjestykseen» ja »synnin sovitusta».

### 3. Miesten työt ja naisten puuhat

Raamatullisen metakertomuksen sijasta suomalaista talouspoliittista retoriikkaa voidaan eritellä myös muista vastakkaisasetteluista käsin, esimerkiksi sukupuolisen työnjaon ja patriarkaalisien sukupuolijärjestyksen näkökulmasta. Suomalaisen talouspoliittisen keskustelun pysyvyys reaalia maailman muutosten ja erilaisten talousopillisten muotivirtausten keskellä antaa-kin aiheen kysyä, mikä on se ikuinen »luonnonjärjestys», joka tätä muuttumattomuutta määrittää? Mitkä ovat ne yhteiskunnalliset rakenteet, jotka sanelevat talouspolitiikan retoriikan jähmettyneisyyttä? Löytyykö vastaus niin muodikkaasta sukupuolijärjestelmästä?

Otetaan avuksi ja aasinsillaksi talouspolitiikalle vieras ajattelija. *Simone de Beauvoir* (1970) on todennut, että »maailmankuva kuten itse maailmakin on miesten luoma. He kuvaavat sitä omasta näkökulmastaan, jonka he sekoittavat ehdottomaan totuuteen.» Talouspoliit-

tisen keskustelun lähtökohtana näyttäisikin olevan arvoarvostelma, jonka mukaan feminiinisten intressien tulee olla taloudessa alisteisia maskuliinisille. Toisin sanoen, maskuliininen tavaratuotanto julistetaan hyvinvointia luovaksi ja feminiininen hyvinvointivaltio hyvinvointia ja varallisuutta loismaisesti syöväksi. Tällaista maailmankuvaa pidetään yleensä ehdottomana totuutena talouspoliittisessa keskustelussa.

Väitämme kuitenkin, että talouspoliittisessa keskustelussa perhetalouden ja reproduktion — jota koko yhteiskunnan tasolla vastaa julkinen sektori ja hyvinvointivaltio — tulee olla alisteisia kovia ja materiaalisia arvoja uusintavalle teollisuudelle. Toisin sanoen, talouspoliittisen retoriikan mukaan perhetalouden ja hyvinvointivaltion on sopeuduttava materiaalisien tuotannon asettamiin kasvuohtoihin. Vain tällainen ajattelu hyväksytään »järkevänä».

Selvimmän patriarkaalisien sukupuolijärjestelmän oikeuttaminen heijastuu keskustelussa, jota käydään julkisen sektorin ja hyvinvointivaltion roolista lamataloudessa. Kun hyvinvointivaltion ahkerat ja pienipalkkaiset naisvir-killijat ovat aikansa tinkineet omista eduistaan maskuliinisen tavaratuotannon hyväksi, nostetaankin keskustelun keskiöön — paradoksaalista kyllä — vaatimus hyvinvointivaltion kurjistamisesta teollisuuden itsensä synnyttämien ongelmien ratkaisemiseksi. Talouden rakenteelliset ongelmat on tyypistetty kysymykseksi avoimen sektorin koosta ja tuotannon teollisuusvaltaisuudesta. Ikäänkuin Suomen talouden suurin ongelma olisi se, että liian harvojen tuotteiden käyttäjä on ulkomailla, ja että ylipäätään tuotetaan liikaa palveluita tavaroiden sijasta.

Suomalaisen talouspolitiikan mallia on usein luonnehdittu luokkakompromissina työn, pääoman ja valtion välillä. Yhtä lailla hyvinvointivaltion edustama sukupuolikompromissi on suomalaisen mallin ytimessä. Talouspoliittisessa retoriikassa tämä heijastuu mallina kahden sektorin kansantaloudesta, ikäänkuin avioliitosta, jossa erottelevana tekijänä on sukupuolinen työnjako. Avoin sektori on miespuolinen elättäjä ja suljettu sektori lisäansiot perheeseen tuova, hoivaava ja uusintava vaimo. Vaikka kyseinen malli onkin kehitelty 1960-luvun lo-

pulla (Edgren & Faxen & Odhner, 1969), on se saavuttanut suurimman suosionsa poliitikkojen ja ekonomistien kielenkäytössä vasta 1980-luvun lopulla, kun talouskriisin merkit olivat jo ilmassa. Erikoisinta tämän mallin retorisessa voimassa on, että sen teoreettisia ja empiirisiä lähtökohtia ei monikaan liene kyseenalaistanut eikä sen arvoisälttöön ole liiemmin puututtu. Se on hyväksytty etujärjestöekonomistien ja poliitikkojen harmittomana, joskin kvasitieteellisenä työkaluna.

Talouspolitiikan retoriikan lähempi tarkastelu sukupuolijaon näkökulmasta nostaa esiin uusia näkökulmia suomalaisesta mallista. Oheiseen jaotteluun on karrikatyyrinomaisesti koottu ne suomalaisen talouspoliittisen keskustelun piirteet, jotka heijastavat sukupuolista työnjakoa talouspolitiikassa:

**AVOIN SEKTORI**

maskuliininen  
dynaaminen  
uusitutava  
VIENTI  
kova ydin  
miestyövoima  
korkeat palkat  
palkkajohtaja  
joustava  
MATERIAALINEN  
TUOTOS  
markkinatyö  
tuottava  
varallisuuden lähde  
rationaalinen  
periaatteellinen  
VOITTO, VIHA  
KILPAILU  
TEHOKKUUS  
yksityinen riski  
kilpailukyky  
ISÄLLINEN  
holhoava  
oma etu  
riippumaton  
suoritekeskeinen  
FALLOKRAATTINEN  
lineaarinen  
potentti  
TUOTANTO  
PRODUKTIO  
TALOUS

**SULJETTU SEKTORI**

femiininen  
byrokraattinen  
vanhanaikainen  
PALVELUT  
pehmeä ympäristö  
naistyövoima  
matalat palkat  
palkkasopeutuja  
joustamaton  
AINEETON TUOTOS  
markkinaton työ  
tuottamaton  
kuluttava  
irrationaalinen  
pragmaattinen  
HOIVA, RAKKAUS  
YHTEISTYÖ  
SOLIDAARISUUS  
kollektiivinen  
kulutusjuhla  
ÄIDILLINEN  
hoivaava  
altruismi  
riipuvainen  
prosessikeskeinen  
KOHTUKESKEINEN  
syklinen  
impotentti  
KULUTUS  
REPRODUKTIO  
EI-TALOUS

Oheinen jaottelu kuvaa niitä miellelyhtymiä, joita kahden sektorin malliin keskittyvä talous-

poliittinen keskustelu ilmentää. Avoin sektori, johon lasketaan lähes yksinomaan teollisia toimintoja, tulkitaan yleensä tuottavaksi ja varallisuutta luovaksi — oli se sitä tai ei. Sen kannattavuuden tulee siten määrätä myös vähemmän tuottavan suljetun sektorin kehitystä. Yleensä tässä yhteydessä puhutaan kuvaavasti »jakovarasta»: mitä avoimella sektorilla jää jaettavaksi palkkoina sen jälkeen, kun kapitalisti on saanut vakiokorvauksensa pääomalleen. Tähän vakioituu, ja sopimuksenvaraiseen, tulojakoon myös suljetun sektorin on sopeuduttava, olivat sen tavoitteet ja tuottavuus sitten mitä tahansa. Siis taloudellinen tehokkuus, voittomotiiviin perustuva kilpailu sekä luonnonvaroista ja yhteisön arvoista piittaamaton aineellinen kasvu nähdään itseisarvoisina päämäärinä.

Vaikka suomalaisen talouspolitiikan keskustelumalli sektorijakoineen ei julkilausutusti sisälläkään sukupuolijakoa, on sen olemassaolo ilmeinen. Talouspolitiikan retoriikkahan korostaa maskuliinisia, kovia arvoja positiivisina ja elämän jatkuvuuden kannalta keskeisinä. Eritoten tämä ilmenee puheissa vientisektorista (eli isästä) koko talouden (eli perheen) elättäjänä ja julkisesta sektorista (eli äidistä) tämän uurastuksen hedelmiä kuluttavana ja jopa tuhlailevana. Analogisesti myöskään kansantaloudessa ei ole tunnustettu kotitalouden ja julkisen sektorin tuottavaa roolia työvoiman uusintajina. Hyvinvointivaltio leimataankin kernaasti tuottamattomaksi ja likimain tarpeettomaksi rasitteeksi maskuliiniselle tavaratuotannolle.

Talouden suljetun sektorin piirissä tapahtuva tuotanto kuvataankin talouspoliittisessa keskustelussa melko yksioikoisesti avoimen sektorin rasitteeksi, koska se ei täytä tuottavalle työlle asetettuja myyttisiä edellytyksiä: 1) materiaalista tuotantoa, 2) oman edun tavoittelua ja voittomotiivia, 3) vapaata kilpailua ja yksityistä riskiä sekä 4) vaihdantaa maailmanmarkkinoilla. Talouspoliittisessa keskustelussa ei kuitenkaan pohdita sitä tuottavan työn vaatimusta, mikä perustuu ihmisten tarpeisiin. Talouspolitiikassa ei ylipäätään perustella erilaisia vaihtoehtoja ihmisten haluilla tai tarpeilla, vaan ennalta annatuilla realiteeteilla ja välttämättömyyksillä, ulkoisilla rajoitteilla ja pakoil-

la, kilpailun asettamilla reunaehdoilla, säännöstelyn purkamisella ja kilpailulla itseisarvona jne.

Puhuminen ihmisten haluista ja tarpeista saattaa vaikuttaa epämuodikkaalta: talous kuitenkin perustuu tarpeentyydytykselle ja talouspolitiikalla ohjataan taloutta. Sen sijaan, että talouspoliittisessa keskustelussa kysellään, onko meillä varaa hyvinvointiyhteiskuntaan, tulisi kysyä, haluammeko hyvinvointiyhteiskuntaa. Tähän kysymykseen myös talousoppi- neet suhtautuvat kunnioituksella, koska taloustieteen lähtäkohtana on liberalistinen perinne, joka kunnioittaa ihmisten haluja. Esimerkiksi, jos inkeriläiset haluavat kirkkoja ennen ruokaa, olkoon heillä oikeus kirkkoihinsa. Jos suomalaiset haluavat kylpylöitä ja päiväkoteja ennen paperikoneinvestointeja, annettakoon heille kylpylöitä ja päiväkoteja. Samalla kun suomalaisessa talouspolitiikassa on korostettu vapauden lisäämistä, ovat vallankäyttäjät kuitenkin esiintyneet ihmisten haluja vähättelevinä bes-serwissereinä. Millä arvoilla ja auktoriteetilla he niin tekevät? Onko suomalaisen retoriik- kamallin uskottavuus rapautumassa?

#### 4. Kasinokapitalismin kriisistä kylpy- läkapitalismin kritiikkiin

Talouspoliittista keskustelua leimaa tällä het- kellä suuri hämmennys, joka liittyy yhtäältä integraatioon, toisaalta talouskriisiin. Talous- poliittisen keskustelun sukupuolijakokin näyt- tää joutuneen koetukselle: maskuliininen sek- tori ei lopultakaan luota omaan kyvykkyyteen- sä, mikä on paljastunut kovan markan miesten häviönä »markkinavoimille». Talousmiesten potenssi-ongelmat ovatkin talouskriisin myötä paljastuneet ja EY:stä toivotaan potenssitukea.

Ongelmien ytimenä on se, että maskuliini- nen avoin sektori on rahamarkkinoiden vapaut- tamisen myötä aiheuttanut omalla toiminnal- laan impotenssia koko talouteen. Kyseessä on aviokriisi avoimen ja suljetun sektorin välillä. Todellinen ongelma talouspolitiikan keskuste- luareenoilla onkin se, miten maskuliinisen vientiteollisuuden käymä kasinopeli, siitä seu- rannut talouden lamaannus ja tehottomuuden

paljastuminen saataisiin kääntymään feminiini- nisen suljetun sektorin syyksi. Ollaanko siis uhrista tekemässä syyllistä?

Talouden kriisiytymisen myötä rahamarkki- noiden vapauttamiseen uskovat etupiirit ovat- kin tuottaneet julkisuuteen uuden vastakkain- asettelun: kylpyläkapitalismi vastaan teollinen kapitalismi. Tämän keskustelujuonteen mukaan kasinotalous ei sinänsä olisi ollut mikään on- gelma, vaan todelliseksi ongelmaksi nousikin kasinokapitalismille vieras, tuottamattoman sektorin »pöhöttyminen».<sup>3</sup> Yhtä hyvin kuin jul- kisen sektorin kasvu myös liiallinen kylpylä- rakentaminen on näille retoorikoille hyvä kri- tiikin kohde.

Kylpyläkritiikki on hyvä esimerkki suoma- laisen talouspolitiikan retoriikan papillisesta asketismista ja kielteisyydestä arkielämää koh- taan: kylpylä, jos mikään, edustaa modernissa yhteiskunnassa naisellisia, kylmän järjen vas- taisia elementtejä — eli lihallisuutta, aistinau- tintoja ja mielihyvää. Kylpyläkritiikki ja kulu- tusjuhlakeskustelu voidaankin tulkita talouspo- liitiikan maskuliinisen skolastiikan perusongel- maksi. Talouspolitiikan pappissääty on saanut jälleen kerran synn kritikoita arkipäivän — ja naisen — hillitöntä menoa. Myös tämän vuo- situhannen alun skolastikkojen puritaaninen ohjelma nousi lihallisten halujen kieltämises- tä.

#### 5. Miehuus koetuksella?

Hyvinvointivaltion purkamisohjelma ja sulje- tun sektorin arvosteleminen voidaankin nähdä avioliittona, jossa mies (eli avoin sektori) yrit- tää avio-onnen rikkouduttua (eli laman myö- tä) kääntää oman uskottomuutensa (eli kasino- pelin) naisen (eli suljetun sektorin) pöhöttymi- sen ja rupsahtamisen seuraukseksi. Naisen on

<sup>3</sup> »Koko 1980-luvun tanskalaiset pohtivat 'Tans- kan tautia', jota Suomessa kutsuttiin 'Ruotsin taudik- si'. Sen tunnusmerkkejä olivat vaarallisesti pöhöt- tynyt julkinen sektori ja krooniseksi muuttunut elo yli varojen. Sittemmin tauti on puhjennut Suomes- sakin, kun taas Tanskassa pitkään jatkunut hoitokuu- ri on tuonut rohkaisevia tuloksia.» Helsingin Sano- mien pääkirjoitus, 12. 9. 1992.

siten perisuomalaiseen tapaan kannettava miehensä aviollisen uskottomuuden seuraukset, kun ongelman ratkaisuksi tarjotaan vielä kurinpalautusta ja pienempiä talousrahoja (eli julkisten menojen leikkauksia).

Talouspoliittisessa keskustelussa keskitytään yleensä maskuliinisten, jopa fallokraattisten rakenteiden ja merkitysten vaalimiseen. Lama-tilanteessa talouspoliittista keskustelua on eritoten sävyttänyt huoli käyrien lerpautamisesta alaspäin. Tällainen huoli ei kuitenkaan voi olla aiheellinen, jos tiedetään kapitalistisen talouden luonteeseen kuuluvan sykliset vaihtelut. Talouspolitiikan keskustelijoiden suurin huoli koskeneekin talouden paljastunutta impotenssia: teollisen rakenteen tehottomuutta ja materiaalsen tuotannon sisäsyntyisiä ongelmia. Eritoten impotenssi käy pelottavaksi hetkellä, jolloin olisi näytettävä miehuus uudelle morsiamelle — Euroopan yhteisöille.

Vaikka edellä olevat luonnehdinnat saattavat vaikuttaa vitsiltä, väitämme, että niissä piilee jotain olennaista Suomen talousongelmista ja talouspoliittisesta retoriikasta. Kun käyrät menevät ylöspäin, on avoimen sektorin ja teollisuustuotannon miehuus tunnustettua sekä talouspoliittisen keskustelun sukupuolidualismikin oikeutettu. Nousujohteista maskuliinista sektoria ja sen tuottavuutta ei toki voi asettaa kyseenalaiseksi nopean kasvun kaudella. Sen sijaan käyrien kääntyessä laskuun, on miehuuskokeessa epäonnistuttu ja avoimen sektorin ongelmia peitellään kernaasti vetoamalla rupsantaneen suljetun sektorin aiheuttamiin rasitteisiin. Toisin sanoen, todellista syytä impotenssiin ei etsitä asianomaisen »elimellisistä» (eli valtapoliittisista ja rakenteellisista) heikkouksista, vaan kumppanin (eli pöhöttyneen

julkisen sektorin ja kotimarkkinoiden) lamaan-nuttavasta toiminnasta.

Olemme halunneet edellä esittää huomioita suomalaisen talouspolitiikan retoriikasta, sen metatarinasta ja sukupuolidualismeista. Emme suinkaan väitä olevamme oikeassa — tulkitamme saattaa olla jopa täysin virheellinen ja »seksistisesti väritynyt». Rohkenemme kuitenkin väittää, että esittämämme kuvaus Suomen talouden ongelmista ja suomalaisen talouspolitiikan keskusteluteemoista on vähintäänkin yhtä »tosi» kuin se tarina, jota julkisuudessa tänä päivänä laajasti toistellaan.

Tällä hetkellä talouspolitiikassa keskustellaan puhtaasti teknisillä käsitteillä: kilpailu, tehokkuus ja kasvu ovat syrjäyttäneet sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, solidaarisuuden ja ihmisten tarpeiden huomioon ottamisen. Ainoaan vaihtoehtoon vetoaminen merkitsee vastuun kiertämistä, arvovalintojen naamioimista taloudelliseksi pakoiksi ja välttämättömyyksiksi. Toimiva markkinatalous edellyttää kuitenkin vastavuoroisuutta ja luottamusta — eli moraalista sitoutumista. Suomalainen talouspolitiikan retoriikka korostaa kuitenkin häikäilemätöntä toisten hyväksi käyttöä, moraalien mitätöimistä ja opportunistia.

### *Kirjallisuus*

- deBeauvoir, S. (1970): *The Second Sex*. Alfred A. Knopf, New York.
- Edgren, G. & Faxen, K. Odhner, G. (1969): »Wages, growth and the distribution of income», *Swedish Journal of economics*, 71.
- Kivivuori, J. (1992): *Psykokulttuuri*. Hanki ja Jää, Helsinki.